

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

МИРОНЧУК НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 378.147:37.091.12-051:005.963

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ КОНТЕКСТНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ
ДО САМООРГАНІЗАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Житомир – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Антонова Олена Євгеніївна,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Кузьмінський Анатолій Іванович,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,
професор кафедри педагогіки
та менеджменту освіти;

доктор педагогічних наук, професор
Плахотнік Ольга Василівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри педагогіки;

доктор педагогічних наук, доцент
Каплінський Василь Васильович,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
професор кафедри педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами.

Захист дисертації відбудеться 29 січня 2021 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті http://zu.edu.ua/avto_ped.html та в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розіслано 29 грудня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах технологічних змін суспільно-економічної реальності та інтенсифікації освітніх процесів у вищій школі розширюється коло професійних завдань викладача, оновлюються види його професійної діяльності або ж продукуються нові, які потребують спроможності швидко адаптуватися й ефективно включатися у систему освітніх модернізацій та здійснювати продуктивну діяльність з підготовки фахівців, здатних реалізувати визначені державою освітні завдання. Актуальність проблеми підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності консолідується з глобальною потребою збагачення професійної компетентності сучасного фахівця гнучкими навичками (soft skills), необхідність сформованості яких задекларована положеннями державних освітніх документів (Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року (2013 р.), вимогами Національної рамки кваліфікацій (із змінами 2020 р.), де провідним критерієм підготовленості майбутніх фахівців до професійної діяльності визначено здатність вільно мислити та володіти вміннями й навичками самоорганізації в сучасних умовах.

Інноваційні процеси в системі вищої освіти, посилення суспільних вимог до професійної діяльності викладача, зокрема роботодавцями, суб'єктами навчання, створюють об'єктивні передумови для теоретичного та методичного обґрунтування підходів до контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи, її змістового й структурного оновлення, включення до освітніх результатів професійної підготовки компетентності самоорганізації. Попри те, аналіз освітньо-професійних програм підготовки майбутніх викладачів засвідчив недостатнє представлення компетентності самоорганізації з-поміж загальних і фахових компетентностей, низький рівень відображення її контенту в змісті навчальних планів і програм навчальних дисциплін.

Контекстна підготовка майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності є моделлю освітнього середовища, за якої в умовах закладу вищої освіти проектується предметний і соціальний зміст майбутньої професії та моделюються професійно орієнтовані ситуації самоорганізації з урахуванням актуальних цілей, завдань, вимог.

Системне вивчення комплексу наукових джерел дало змогу визначити значущі для розв'язання досліджуваної проблеми наукові розвідки в аспектах: професійного становлення, розвитку і самовдосконалення особистості як суб'єкта професійної діяльності, формування його професіоналізму і фахової майстерності (К. Абульханова, О. Антонова, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, О. Петренко, В. Семиченко,

Н. Сидорчук, В. Сластьонін, Л. Сущенко, В. Фрицюк, О. Чудіна та ін.); підготовки викладача вищої школи до професійно-педагогічної діяльності у вітчизняній (Н. Батечко, Н. Волкова, О. Гура, В. Каплінський, В. Кравченко, Л. Лебедик, Н. Мачинська, Н. Ничкало, О. Плахотнік, Г. Романова, Р. Серьожникова, С. Сисоєва, Д. Чернілевський та ін.) та зарубіжній (Я. Бельмаз, О. Проценко, М. Сахно, А. Сбруєва, С. Сисоєва, Т. Харченко та ін.) практиці; контекстної підготовки майбутніх фахівців (Е. Бейкер, Р. Бернс, А. Вербицький, Н. Дем'яненко, П. Еріксон, В. Желанова, О. Шапран та ін.); компетентнісних основ професійної педагогічної підготовки (І. Зязюн, В. Ковальчук, Н. Побірченко, В. Стрельников, Г. Хоружий, В. Ягупов, ін.).

Важливе значення для дослідження мають: міждисциплінарні аспекти теорії самоорганізації (О. Богданов, О. Дзьобань, В. Кремень, А. Левченко, В. Макаров, І. Пригожин, Н. Нікітенков, Г. Хакен, ін.); ідеї самоорганізації в освіті (О. Вознюк, О. Дольська, С. Костроміна, С. Кульневич, ін.); дослідження феномену самоорганізації у педагогіці (В. Андрєєв, В. Арешонков, І. Гук, О. Гура, О. Демченко, Н. Дуднік, А. Килівник, С. Кульневич, Т. Новаченко, Т. Приходько, А. Яворський та ін.). Водночас теоретико-методологічний системний аналіз проблеми контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності не був предметом окремого педагогічного дослідження.

Осмилення тенденцій розвитку вищої освіти, вивчення результатів наукових досліджень щодо теорії й практики професійної підготовки майбутніх викладачів, рефлексія власного науково-педагогічного досвіду дозволяють констатувати наявність суперечностей на таких рівнях:

– *концептуалізації процесу самоорганізації у професійній діяльності*: між об'єктивно визначеною необхідністю теоретичного осмилення процесу формування компетентності самоорганізації у майбутніх викладачів вищої школи та недостатньою розробленістю відповідної науково обґрунтованої теорії щодо змістових, організаційно-педагогічних і методичних умов і засобів;

– *постановки мети підготовки фахівців магістерського рівня*: між соціальною потребою сучасного українського суспільства в активних, ініціативних, відповідальних, автономних, компетентних фахівцях, здатних розв'язувати складні професійні завдання, що характеризуються невизначеністю умов і вимог, та недостатньою зорієнтованістю освітніх програм у визначеному напрямі;

– *організації процесу формування компетентності самоорганізації майбутнього фахівця*: між підвищенням вимог до рівня професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи та недостатністю апробованих моделей, технологій, форм, методів, прийомів і засобів навчання, спрямованих на формування у них компетентності самоорганізації у професійній діяльності;

– *особистісно-професійних запитів і потреб*: між труднощами самоорганізаційного характеру в професійній педагогічній діяльності та недостатньою розробленістю теоретико-методичних основ підготовки магістрантів до їх подолання в професійній діяльності; між потребою сформованості у майбутніх викладачів компетентності самоорганізації та відсутністю цілеспрямованої роботи з розвитку в них оптимального рівня самоорганізації.

Актуальність проблеми, її суспільна значущість, необхідність вирішення окреслених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Теоретичні і методичні основи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано у межах комплексної науково-дослідної теми «Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах європейської інтеграції», яка розробляється кафедрою педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Житомирського державного університету імені Івана Франка (державний реєстраційний № 0110U002110). Тему дисертації затверджено вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 23. 10. 2015 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 15. 12. 2015 р.).

Мета дослідження – здійснити цілісне обґрунтування теоретичних і методичних основ контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності та експериментально перевірити ефективність їх впливу на формування у майбутніх фахівців компетентності самоорганізації.

Реалізація мети дослідження передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Проаналізувати стан дослідженості проблеми в педагогічній теорії та практиці, визначити методологічні підходи до її розв'язання.

2. Охарактеризувати теоретичні засади контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності, узагальнити вітчизняний та зарубіжний досвід.

3. Обґрунтувати концепцію дослідження та розробити модель контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності.

4. Визначити змістово-компонентну структуру, критерії, показники та рівні сформованості компетентності самоорганізації майбутніх викладачів вищої школи у професійній діяльності.

5. Спроекувати методичну систему контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності.

6. Експериментально перевірити ефективність методики формування в майбутніх викладачів вищої школи компетентності самоорганізації у професійній діяльності.

7. Розробити навчально-методичне забезпечення контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх викладачів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – концептуально-теоретична модель дослідження, модель і методична система контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності.

Концепція дослідження. Контекстна підготовка майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності є складовою цілісної освітньої системи, яка включає мету, завдання, методологічні підходи, принципи, компоненти, умови та результат, що мають спрямованість на формування у майбутніх фахівців компетентності самоорганізації. Потреба створення спеціальної авторської моделі зумовлена сучасними освітніми викликами щодо формування у фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти інтегральної компетентності, у зміст якої закладено компетентність самоорганізації у невизначених умовах професійної педагогічної реальності. Реалізація такого завдання має відбуватися в умовах відтворення предметного та соціального контексту середовища майбутньої праці за органічного поєднання навчальної й навчально-професійної діяльності магістрантів через упровадження спеціально розробленої методичної системи.

Вихідні положення концепції ґрунтуються на реалізації взаємопов'язаних *концептів*, які забезпечують розкриття провідної ідеї на методологічному, теоретичному та методичному рівнях.

Методологічний концепт включає фундаментальні філософські, психолого-педагогічні, культурологічні ідеї, які базуються на загальнонаукових та конкретно-наукових підходах до проблеми контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності. У дослідженні основу методологічного концепту складають системний, синергетичний, діяльнісний, міждисциплінарний, суб'єктний, компетентнісний, контекстний, рефлексивно-ресурсний підходи.

Застосування *системного підходу* дає змогу розглядати систему контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи на принципах єдності теорії й практики, цілісності та взаємозв'язку її складників у комплексному спрямуванні на формування у них здатності ефективно організувати власну працю у динамічних умовах педагогічної реальності. *Синергетичний підхід* ґрунтується на використанні ідей синергетики для розуміння особливостей систем, що саморозвиваються, саморегулюються, і

забезпечує розгляд компетентності самоорганізації у професійній діяльності як відкритої системи, що розвивається відповідно до вимог професійної підготовки та майбутньої професійної діяльності. Реалізація *діяльнісного підходу* в межах навчальної, імітаційно-моделюючої, навчально-професійної діяльності забезпечує активне включення майбутніх викладачів вищої школи в ситуації самоорганізації з метою засвоєння відповідних знань, умінь, навичок у навчальній/навчально-професійній діяльності, практичної апробації способів, прийомів самоорганізації та формування практичного досвіду.

Міждисциплінарний підхід у дослідженні використовується: для аналізу змістової сутності та внутрішньої структури концепту «самоорганізація»; у процесі розроблення освітньо-професійної програми підготовки майбутніх викладачів вищої школи; у формуванні змісту підготовки, відборі змісту навчального матеріалу, форм, методів викладання; передбачає врахування зв'язків і взаємозалежностей між змістом різних дисциплін, що відображається в структурно-логічних схемах підготовки (послідовність вивчення, наступність змісту освітніх компонентів та ін.). *Суб'єктний підхід* у межах дослідження забезпечує формування професійної суб'єктності магістранта, спонукання його до самоусвідомлення, самозміни, збагачення пізнавальних мотивів у процесі сприйняття цілей і змісту навчальної діяльності, прояву рефлексії та саморефлексії навчальної діяльності й власної особистості, важливих для розв'язання протиріччя між наявними можливостями майбутніх фахівців і тими, які необхідні для успішної самоорганізації у навчальній/навчально-професійній діяльності. Реалізація положень *компетентнісного підходу* визначається створенням сприятливих умов для формування у майбутніх викладачів комплексу загальних та спеціальних компетентностей, які впливають на розвиток професійної спрямованості й компетентності самоорганізації у професійній діяльності.

Контекстний підхід реалізує ідею створення на етапі професійної підготовки умов реального перебігу професійної діяльності, що забезпечує можливість ефективного переходу від навчальної до професійної діяльності, сприяє інтеграції майбутніх фахівців у професійне середовище та формуванню досвіду самоорганізації на основі їх включення у реальні та уявні (змодельовані) професійно орієнтовані ситуації самоорганізації. У руслі *рефлексивно-ресурсного підходу* створюються умови для ефективного аналізу, використання та розвитку внутрішніх і збагачення зовнішніх ресурсів кожного здобувача освіти у реальних чи змодельованих професійно орієнтованих ситуаціях самоорганізації.

Теоретичний концепт дослідження визначає систему вихідних положень і понять, покладених в основу розуміння процесу контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності

й характеризується науковим обґрунтуванням і розробленням концептуально-теоретичної моделі дослідження; передбачає аналіз, синтез та узагальнення досліджуваних фактів, пояснення сутнісних ознак, специфіки, психологічних механізмів процесу самоорганізації; визначення структурних компонентів, критеріїв, рівнів компетентності самоорганізації як досліджуваного конструкта, а також з'ясування підсистеми цілей, завдань, функцій, яка ґрунтується на системі загальнопедагогічних і специфічних принципів підготовки.

Методичний концепт передбачає розроблення та впровадження в процес контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності відповідної методичної системи. У межах концепту відбувається експериментальна апробація моделі та методики її реалізації, здійснюється розробка діагностичного інструментарію для оцінювання рівня сформованості компетентності самоорганізації майбутніх викладачів.

В основу дослідження покладено *загальну гіпотезу*, згідно з якою рівень компетентності самоорганізації майбутніх викладачів вищої школи зростатиме за умови реалізації у професійній підготовці розробленої автором концепції, моделі та методичної системи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності.

Загальну гіпотезу конкретизовано в *часткових*, згідно з якими контекстна підготовка майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності буде успішною, якщо:

- зміст і методика контекстної підготовки спрямовані на формування ціннісно-мотиваційного, когнітивно-пізнавального, діяльнісно-практичного, регулятивно-вольового, рефлексивно-оцінного компонентів компетентності самоорганізації у професійній діяльності;

- у навчальній, імітаційно-моделюючій і навчально-професійній діяльності магістрантів реалізуються соціальний і практичний контексти педагогічної праці;

- підготовка фахівця орієнтована на єдність теорії й практики, врахування особистісних позицій та інтересів, формування суб'єктного досвіду й індивідуальної стратегії дій у ситуаціях самоорганізації, чому сприяють суб'єктно-рефлексивна та контекстно-проектувальна стратегії;

- процес контекстної підготовки забезпечується відповідним навчально-методичним комплексом.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань і перевірки гіпотези дослідження використано комплекс методів дослідження:

теоретичні: аналіз філософських, соціологічних, психолого-педагогічних досліджень, нормативних документів з проблеми контекстної підготовки педагогічних фахівців до самоорганізації у професійній діяльності, вивчення практичного досвіду підготовки викладачів у вітчизняних та зарубіжних

зкладах вищої освіти; системний і функціональний аналіз, синтез, інтерпретування, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення – для розкриття теоретичних основ проблеми, уточнення сутності понять, формулювання концептуальних положень і висновків дослідження; педагогічне моделювання (синтез, абстрагування, аналогія, індукція, інтерпретація, планування, прогнозування) – з метою розроблення моделей самоорганізації майбутнього викладача у професійній діяльності, компетентності самоорганізації, методичної системи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності, моделювання професійно орієнтованих ситуацій самоорганізації;

емпіричні: опитування, бесіди, спостереження, самоспостереження, самооцінювання, експертне оцінювання, аналіз продуктів діяльності для збору емпіричного матеріалу; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи) – для перевірки ефективності методики впровадження методичної системи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності;

математичної статистики – для кількісного, якісного аналізу та підтвердження достовірності результатів щодо ефективності й дієвості запропонованої методичної системи.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягає у тому, що *вперше* побудовано концептуально-теоретичну модель дослідження проблеми контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності як логічно-послідовну систему визначених методологічних підходів, завдань і методів дослідницької діяльності у межах спроєктованих структурно-логічних компонентів (методологічно-цільового, теоретико-контекстуального, концептуально-проєктивного, організаційно-методичного, результативно-прогностичного), які відображають логіку та етапність наукового пошуку для реалізації поставленої мети; теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено модель контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності як упорядковану єдність взаємообумовлених і взаємопов'язаних структурних блоків і компонентів, а саме: концептуально-цільового (детермінанти, мета, суб'єкти, методологічні підходи, принципи), змістово-контекстуального (досліджуваний конструкт, контексти/площини самоорганізації, зміст процесу підготовки, репрезентований освітніми компонентами, дидактичні й методичні елементи), організаційно-діяльнісного (організаційно-педагогічні умови, організаційно-педагогічний інструментарій) та оцінно-результативного (елементи педагогічного моніторингу та індикатори досягнутого результату); розроблено структуру компетентності самоорганізації майбутніх викладачів вищої школи у

професійній діяльності (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-практичний, регулятивно-вольовий, рефлексивно-оцінний компоненти), критерії, показники та рівні її сформованості; спроектовано методичну систему контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності (методичне забезпечення, організаційно-педагогічні інструменти, методика реалізації, яка представлена суб'єктно-рефлексивною та контекстно-проектувальною стратегіями).

Удосконалено сутність та структуру самоорганізації викладача вищої школи у професійній діяльності як інтегративної метасистеми, складниками якої визначено індивідуально-особистісний і діяльнісно-процесуальний компоненти, зміст та методичні засади контекстної підготовки; *уточнено* сутність понять «контекстна підготовка майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності», «самоорганізація майбутнього викладача вищої школи у професійній діяльності», «компетентність самоорганізації майбутнього викладача вищої школи у професійній діяльності», «професійно орієнтовані ситуації самоорганізації».

Подальшого розвитку набули положення щодо реалізації контекстного підходу до підготовки викладачів вищої школи, ідеї вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо контекстно-професійної спрямованості освітньо-професійних програм, контекстні форми, методи і засоби підготовки майбутніх викладачів до самоорганізації у професійній діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає: у розробці методичної системи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності, елементами якої є: теоретико-методичне підґрунтя, яке вміщує методичне забезпечення (освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи», навчальні та робочі програми, силабуси навчальних дисциплін, інструктивно-методичні матеріали, посібники, кейси (професійно орієнтовані ситуації самоорганізації), організаційно-педагогічні інструменти (форми, методи), методика реалізації; у підготовці програм практик для магістрантів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»; розробці й упровадженні навчально-методичного комплексу навчальної дисципліни «Основи самоорганізації в професійній діяльності»; укладанні професійно орієнтованих ситуацій самоорганізації у діяльності викладача вищої школи; розробці навчально-методичного посібника «Основи самоорганізації в професійній діяльності», посібника-практикуму «Професійно орієнтовані ситуації самоорганізації в діяльності викладача вищої школи», програми курсів підвищення кваліфікації для викладачів закладів вищої освіти.

Матеріали дослідження, монографії та навчально-методичні матеріали доцільно використовувати: у процесі професійної підготовки викладачів вищої школи; у системі післядипломної педагогічної освіти для створення

дистанційних курсів, розроблення програм підвищення кваліфікації для різних категорій педагогічних працівників, проведення науково-методичних семінарів, тренінгів у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/25 від 15. 05. 2020 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1/750 від 30. 06. 2020 р.), Класичного приватного університету (м. Запоріжжя) (довідка № 255 від 19. 05. 2020 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/41 від 03. 06. 2020 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1439 від 02. 06. 2020 р.), Комунального закладу «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» (довідка № 267/05-19 від 25. 05. 2020 р.).

Особистий внесок здобувача. У колективній монографії «Професійна освіта: андрагогічний підхід» (співавтори – О. Антонова, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, К. Журба, В. Ковальчук, Н. Сидорчук та ін.) здобувачеві належить параграф «Професійна діяльність викладача вищої школи: суспільні виклики та проблеми змісту»; у колективній праці «Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання» (співавтори – О. Антонова, С. Вітвицька, О. Вознюк, О. Дубасенюк, І. Коновальчук, Н. Сидорчук та ін.) автор обґрунтовує проблемно-ситуаційний підхід як основу контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності; в підготовленій у співавторстві з О. Макаревичем статті «Research of Volitional Efforts in a Structure of a Regulatory-Volitional Component of Readiness to Self-Organization in Professional Activity of a Future Lecturer in Higher Education» авторові належить обґрунтування ролі вольових зусиль у структурі регулятивно-вольового компонента компетентності самоорганізації майбутніх викладачів у професійній діяльності, представлення результатів їх діагностичного вивчення та окреслення шляхів формування; у праці «Освітня програма: вимоги та методика розроблення» (співавтори – О. Антонова, Л. Васильєва, Л. Янович) автором розроблено зразки освітньо-професійної програми підготовки магістрів «Педагогіка вищої школи» та її профілю.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення й основні результати дослідження були оприлюднені на науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «Сучасні технології формування духовно-патріотичних і національно-демократичних цінностей студентської молоді у контексті євроінтеграційних процесів» (Вінниця, 2015, заочна), «Становлення та розвиток акмеології: теоретичні і прикладні аспекти» (Житомир, 2015, очна), «Концептуальні проблеми модернізації сучасної системи освіти на засадах формування духовно-патріотичних цінностей студентської молоді» (Вінниця-

Бар, 2016, очна), «Pedagogika. Priorytetowe obszary badawcze: od teorii do praktyki» (Люблін, 2016, заочна), «Pedagogika. Osiągnięcia naukowe, rozwój, propozycje» (Варшава, 2016, заочна), «Формування професійної майстерності майбутніх фахівців в умовах освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу» (Житомир, 2016, очна), «Міжнародні наукові читання 2016 в Музеї Бориса Лятошинського» (Житомир, 2016, очна), «Гуманітарна парадигма як стратегія інноваційного розвитку освіти» (Рівне, 2017, заочна), «Теорія і практика формування та розвитку творчої обдарованості майбутніх фахівців у системі професійної освіти» (Бар, 2017, заочна), «Професійна підготовка фахівців в умовах неперервної освіти: креативний підхід» (Житомир, 2017, очна), «Профессиональная подготовка специалистов в условиях непрерывного образования: андрагогический подход» (Кошице-Прешов, Словацька республіка, 2018, очна), «Морально-патріотичне виховання студентської молоді в системі вищої освіти» (Бар, 2018, очна), «Науково-педагогічні школи: проблеми, здобутки та перспективи розвитку» (Житомир, 2018, очна), «Академічна культура дослідника в освітньому просторі» (Суми, 2018, заочна), «Актуальні проблеми в системі вищої освіти: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (Бар, 2019, заочна), «Proceedings of the 1 st International Symposium «Intellectual Economics, Management and Education»» (Вільнюс, 2019, заочна), «Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи» (Суми, 2019, заочна), «Science without boundaries – development in 21st century» (Будапешт, 2019, заочна), «Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні» (Житомир, 2019, очна), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін» (Суми, 2019, 2020, заочна), «Actual Problems of Science and Education, APSE – 2020» (Будапешт, 2020, заочна); *всеукраїнських*: «Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном» (Житомир, 2014, очна), «Професійна підготовка фахівців у системі неперервної освіти» (Житомир, 2015, очна), «Теорія і практика професійної підготовки фахівців у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів» (Житомир, 2016, очна), «Іван Франко в сучасному інтелектуальному просторі» (Житомир, 2016, очна), «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю. «А що там за лісом?..»: філософія для дітей» (Житомир, 2017, очна), «Інклюзія в умовах професійної (професійно-технічної) освіти» (Житомир, 2019, очна), «Макаренківські читання» (Суми, 2019, заочна), «Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи» (Запоріжжя, 2020, заочна); науково-методологічних семінарах, засіданнях кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Житомирського державного університету імені Івана Франка (2013-2020).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 60 публікаціях (56 одноосібних), з яких 3 монографії (1 одноосібна), 2 навчально-методичні

посібники, 1 методичні рекомендації (у співавторстві), 1 стаття у Web of Science, 22 статті у провідних фахових наукових виданнях України (21 одноосібна), 5 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях; 27 статей та доповідей на наукових конференціях, у збірниках наукових праць.

Положення і результати **кандидатської дисертації** на тему «Формування культури міжособистісних взаємин старших підлітків у позаурочній діяльності» (13.00.07 – теорія і методика виховання, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2007 р.) у тексті цього дослідження не використовувалися.

Структура та обсяг дисертації. Дослідження складається із вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (610 найменувань, з них 51 іноземною мовою), 20 додатків на 111 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 617 сторінок. Робота вміщує 24 таблиці, 29 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, з'ясовано ступінь його наукового розроблення, зв'язок із науковими планами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, аргументовано концепцію, методи; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; наведено відомості щодо особистого внеску здобувача в опублікованих у співавторстві працях, апробації, публікацій та впровадження результатів; визначено структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Самоорганізація у професійній діяльності як предмет міждисциплінарних і педагогічних досліджень»** – обґрунтовано методологію наукового дослідження та спроектовано методологічну модель дослідницької роботи; висвітлено філософсько-соціальні засади самоорганізації особистості; відображено результати розгляду самоорганізації в категоріальному полі теорії та методики професійної підготовки педагога; уточнено сутність поняття «самоорганізація викладача вищої школи у професійній діяльності».

У результаті теоретичного аналізу проблеми обґрунтовано вихідні наукові позиції дослідження з урахуванням філософського, загальнонаукового, конкретно-наукового, практично-прикладного рівнів методології. Проаналізовано філософські концепції формування й аналізу наукового знання (положення гуманістичної теорії особистості (Л. Виготський, К. Роджерс та ін.), ідеї теорії людини як автономної системи (М. Мазур), положення постмодерністської філософії освіти (В. Кремень, М. Савчин та ін.), синергетичного виміру освіти і процесів у ній, ідеї конструктивізму та

прагматизму, які проявляються у всій площині наукового пізнання через загальнонаукову і конкретно-наукову методологію. Зазначено, що цілісність розгляду досліджуваної проблеми забезпечується комплексним застосуванням сукупності методологічних підходів (системного, синергетичного, діяльнісного, міждисциплінарного, суб'єктного, компетентнісного, контекстного, рефлексивно-ресурсного).

На основі застосування методу моделювання спроектовано концептуально-теоретичну модель розгляду проблеми, структуру якої представлено логічно послідовними блоками (методологічно-цільовим, теоретико-контекстуальним, концептуально-проективним, організаційно-методичним, результативно-прогностичним), у межах кожного з яких визначено завдання дослідницької роботи та відповідний комплекс теоретичних і емпіричних методів для досягнення мети наукового пошуку.

У результаті систематизації наукових праць із проблеми дослідження й узагальнення поглядів науковців проаналізовано витoki і підходи до розгляду феномену самоорганізації в історично-соціальному контексті та розкрито їх динаміку. З'ясовано, що підґрунтям для дослідження визначеного феномену є ідеї щодо виникнення світопорядку з хаосу (Платон, Деміург, Аристотель) в античний період та саморозвитку матерії внаслідок внутрішніх взаємодій (Р. Декарт, І. Кант, І. Ньютон) у XVII ст. Подальшого розвитку теорія самоорганізації набуває у XVIII ст. у працях А. Сміта (встановлення спонтанного порядку як рівноваги попиту і пропозиції), Д. Юма й А. Фергюсона (самоорганізація норм моральності у суспільстві). У XIX – на поч. XX ст. у працях Ч. Дарвіна, І. Павлова, Ч. Шеррінгтона розкривається концепція взаємозв'язку самоорганізації та еволюції; у XX ст. – зростає дослідницький інтерес до процесу самоорганізації у різних науках: у тектології (О. Богданов), синергетиці (І. Пригожин, Г. Хакен), кібернетиці (Н. Вінер, У. Ешбі), природничій науці (В. Вернадський); у сьогodenні межі його міждисциплінарного вивчення розширюються (філософія, соціологія, менеджмент, самоменеджмент, психологія, педагогіка).

Зважаючи на різноплановість розгляду поняття самоорганізації різними науками, його багатозначність, зроблено висновок про необхідність дослідження сутності й механізмів цього феномену з урахуванням міждисциплінарного підходу. З'ясовано, що в соціологічних дослідженнях самоорганізація розглядається у контексті особистісно-рольових позицій людини у соціальних системах і пов'язується з соціально-психологічними процесами (самовизначення, самореалізації, саморозвитку та ін.). У галузі менеджменту і самоменеджменту вміння самоорганізації визначаються як складова успішності професійної діяльності, пов'язуються з управлінською діяльністю, розглядаються як засіб забезпечення кар'єрного зростання,

професійної самореалізації особистості внаслідок її здатності до самоуправління, уміння приймати усвідомлені рішення, визначати пріоритети, продуктивно використовувати набуті знання, уміння і навички.

У психологічній науці самоорганізація розглядається і як психологічний процес у свідомості людини (керована динаміка змін станів свідомості – нерівноважність/ нестійкість станів), і як здатність особистості до інтегральної регуляції природних, психічних, особистісних станів, якостей, властивостей, яка здійснюється через використання вольових та інтелектуальних механізмів, виявляється в мотивах дій, реалізується в упорядкованості діяльності та поведінки.

На основі міждисциплінарного аналізу представлено модель самоорганізації особистості, в якій досліджуваний процес розглядається як перебування особистості в нерівноважному стані, що виникає внаслідок зовнішніх і внутрішніх впливів, спричинених обставинами, ситуаціями, завданнями, власними потребами, прагненнями, бажаннями, мотивами, задоволення чи реалізація яких породжує новий рівноважний стан.

Узагальнення теоретичних підходів, контекстів розгляду проблеми самоорганізації викладача у професійній діяльності засвідчує багатоаспектність наукових напрямів до вибору досліджуваних понять, суб'єктів самоорганізації, встановлення сутності та обґрунтування методів досягнення результату. З'ясовано, що самоорганізація викладача вищої школи в професійній діяльності розглядається: як *показник* особистісної зрілості й відповідного рівня професіоналізму, як внутрішня мотиваційна *складова*, що спрямовує діяльність особистості до систематичного поповнення професійних знань; як *якісна характеристика*, що забезпечує й актуалізує внутрішні можливості свідомо й цілеспрямовано підвищувати рівень професійної культури; як *засіб* професійної успішності та самоефективності фахівця.

Запропоновано авторське тлумачення поняття *«самоорганізація викладача вищої школи у професійній діяльності»* як свідомого процесу цілеспрямованих дій педагога на основі цілей і цінностей самокерування, організації, самовдосконалення, здійснюваного системою інтелектуальних, прогностично-проектувальних, мотиваційних, рефлексивних, вольових дій і спрямованого на вирішення завдань раціональної організації праці та ефективного виконання професійних педагогічних завдань.

У другому розділі – **«Теоретичні основи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності»** – представлено результати аналізу суспільних викликів щодо підготовки викладача вищої школи, охарактеризовано особливості його діяльності як суб'єкта самоорганізації; розкрито сутність, специфіку, складові процесу самоорганізації у професійній діяльності; з'ясовано сутність

контекстної підготовки та контекстно-професійної спрямованості змісту освітніх програм підготовки майбутніх викладачів вищої школи у вітчизняній і зарубіжній педагогічній практиці.

У руслі аналізу суспільних викликів на *міжнародному* (інтеграція у світовий освітній і науковий простір), *національному* (забезпечення якості освіти і стійких інституційних зв'язків системи вищої освіти та ринку праці), *інституційному* (модернізація змісту підготовки конкурентоспроможного фахівця та професійної діяльності викладача вищої школи) й *особистісному* (професійний розвиток персоналу вищої школи) рівнях та визначення провідних тенденцій у системі вищої освіти (активізація процесів професійно-наукової комунікації, безперервність процесу освіти, розширення функцій професійної діяльності викладача, виникнення нових і зміна існуючих сфер трудової діяльності, посилення академічного підприємництва закладів вищої освіти тощо), а також унаслідок рефлексії міжнародних і вітчизняних освітніх документів встановлено, що одним із провідних критеріїв реалізації педагогічних завдань у сьогоденні є сформованість у майбутніх викладачів вищої школи умінь і навичок самоорганізації.

З'ясовано, що в сучасних соціально-економічних реаліях, які продукують нові/оновлені вимоги до завдань, змісту, організації та результату професійної підготовки фахівців та інтенсифікують інноваційні процеси у вищій школі щодо змісту, технологій навчання, організаційного механізму функціонування закладу вищої освіти, відбувається розширення й ускладнення функцій і системи професійних умінь викладача як в умовах діяльності у реальному часі, так і за дистанційного/ змішаного навчання. Разом з тим, зростає соціальна роль педагога, покликаною задовольняти потребу щодо якості навчальних і соціальних запитів різних груп замовників освітніх послуг, актуалізується вимога неперервного професійного саморозвитку і вдосконалення значущих якостей в умовах професійної конкуренції.

Зазначено, що викладач вищої школи є суб'єктом самоорганізації у професійній діяльності, якому властиві високий рівень автономності, активності, ініціативності, організованості, мобільності. Суб'єктність майбутнього фахівця виявляється в його активності до самопізнання, до засвоєння нового досвіду, в спрямованості на реалізацію особистісно значущих цілей, в актах поведінки, видах діяльності, в самодіяльності, взаємодії з іншими суб'єктами освітнього процесу, в усвідомленні значення власних зусиль для досягнення успіху в навчальній/ навчально-професійній діяльності. Вступаючи у різноманітні відносини із зовнішнім середовищем, викладач вищої школи свідомо «саморухається» у напрямі забезпечення продуктивності й успішності процесів професійної діяльності, а також особистісного й професійного саморозвитку.

Унаслідок теоретичних узагальнень наукових джерел та емпіричного досвіду встановлено, що самоорганізація викладача вищої школи у професійній діяльності є поліфункціональним, усвідомленим, інтегративним, індивідуальним, нелінійним, рефлексивним, самостійним процесом. Окреслено специфіку самоорганізації як діяльнісної системи на рівні мети, суб'єкта, об'єкта, засобів діяльності та визначено її функції: контекстуально-адаптивну, рефлексивно-аналітичну, мобілізаційно-стимуляційну, конструктивно-проектувальну, організаційно-процесуальну, координаційно-регулювальну. Обґрунтовано модель самоорганізації викладача вищої школи у професійній діяльності як інтегративну метасистему, компонентами якої визначено індивідуально-особистісний (спрямованість, досвід, особливості пізнавальної та емоційно-вольової сфери, індивідуально-типологічні властивості) та діяльнісно-процесуальний (уміння, навички, способи дій, процеси, операції), базовим з-поміж яких є індивідуально-особистісний.

На основі аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових джерел узагальнено сутність *контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності* як системи педагогічно впорядкованих, професійно спрямованих освітніх заходів, зміст яких відображає контексти майбутньої професійної діяльності й зорієнтованість на засвоєння магістрантами сукупності необхідних компетентностей, у тому числі компетентності самоорганізації, що забезпечує успішну інтеграцію фахівців у професійне середовище.

Вивчення змісту освітніх програм університетів Німеччини, Великобританії, США, Канади, Австралії, які здійснюють підготовку здобувачів освіти до викладання у вищій школі, засвідчує, що основними її формами є магістратура і докторантура. Частина програм магістерського рівня підготовки викладача вищої школи реалізуються у післядипломній освіті й спрямовані на набуття відповідних професійних знань, умінь, навичок та/або підвищення рівня професійної майстерності, особистісне і професійне вдосконалення. Спільними ознаками проаналізованих програм є вимоги до відбору кандидатів на навчання: наявність освіти у предметній галузі; досвід практичної діяльності та його валідність для зарахування до закладу вищої освіти; проходження співбесіди з метою виявлення професійних здібностей і мотивації кандидатів до навчання; знання іноземної мови. Відзначено також недостатнє представлення в освітніх програмах навчальних курсів і тематики, пов'язаної з удосконаленням особистісних характеристик майбутніх викладачів та розвитком у них компетентності самоорганізації – деякі проблеми самоорганізації у професійній діяльності можна визначити на рівні змісту окремих тем і пропонованих для самоосвіти курсів.

Аналіз контенту вітчизняних освітньо-професійних програм підготовки здобувачів магістерського рівня «Педагогіка вищої школи» засвідчив наявність у їх змісті компетентностей, пов'язаних із самоосвітньою діяльністю, саморозвитком, рефлексивною здатністю, іноді прогнозувальною і проєктивною, які, однак, зорієнтовані переважно на планування, проєктування й організацію навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, та недостатню представленість компетентності самоорганізації майбутнього викладача вищої школи у формулюванні загальних, спеціальних компетентностей, програмних результатів та змісті навчальних модулів. Лише окремі елементи компетентності самоорганізації відображені в пропонованих навчальними закладами курсах (зокрема, «Акмеологія та андрагогіка», «Основи самоменеджменту та лідерства», «Самовиховання і саморегуляція особистості»; «Основи професійного становлення викладача вищої школи», «Самореалізація особистості в професійній сфері»; «Основи педагогічної ергономіки»; «Акмеологічні основи професійного та особистісного розвитку викладача вищої школи» та ін.).

Обґрунтовано висновок, що інформаційний контент навчальних компонентів освітніх програм підготовки майбутніх викладачів вищої школи характеризується різноманітністю та неоднорідністю; сутнісні ознаки самоорганізації у професійній діяльності представлені розрізнено і неповно, що спонукало до чіткого обґрунтування сутності й структури «компетентності самоорганізації у професійній діяльності» та розроблення методичної системи її формування у майбутніх викладачів.

У третьому розділі – **«Концептуальні засади моделювання процесу контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності»** – представлено авторську концепцію контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності; подано змістово-компонентну структуру, критерії, показники та рівні сформованості компетентності самоорганізації у професійній діяльності; презентовано модель контекстної підготовки до самоорганізації у професійній діяльності.

Досліджуваним конструктом у роботі визначено *компетентність самоорганізації у професійній діяльності* як системоутворювальну особистісно-професійну характеристику, яка виявляється у здатності майбутнього викладача вищої школи здійснювати аналітичні, прогностично-проєктувальні, мотиваційні, рефлексивно-регулятивні дії та мобілізувати сукупність особистісних ресурсів, якостей, знань, умінь, досвіду самоорганізації з метою раціональної організації праці й ефективного виконання професійних педагогічних завдань.

Обґрунтування сутнісних характеристик, специфічних ознак, функціонального призначення процесу самоорганізації та поняття «компетентність» дало можливість визначити взаємопов'язані структурні компоненти компетентності самоорганізації як досліджуваного конструкта: *ціннісно-мотиваційний* (система мотивів і ціннісних установок, адекватних цілям і завданням професійної діяльності); *когнітивно-пізнавальний* (сукупність знань, уявлень і розумінь, необхідних для успішної самоорганізації у професійній діяльності); *діяльнісно-практичний* (комплекс умінь та навичок, які забезпечують успішність процесу самоорганізації); *регулятивно-вольовий* (самоконтроль і саморегуляція як внутрішні механізми управління діями та процесами самоорганізації); *рефлексивно-оцінний* (самооцінка, самоаналіз, самопрогнозування дій і результатів самоорганізації).

Розроблено критерії (мотиваційний; когнітивний, праксеологічний, регулятивний, рефлексивний) та їх показники, встановлено рівні сформованості компетентності самоорганізації майбутнього викладача вищої школи у професійній діяльності (системно-творчий (високий); системно-моделюючий (достатній); конструктивно-моделюючий (середній); адаптивний (низький)).

На основі узагальнення наукових підходів до педагогічного моделювання та з урахуванням дослідницьких завдань розроблено й подано опис моделі контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності як цілісної системи взаємопов'язаних блоків: концептуально-цільового, змістово-контекстуального, організаційно-діяльнісного, оцінно-результативного (рис. 1).

У межах *концептуально-цільового блоку* моделі визначено детермінанти, мету, методологічні підходи (системний, синергетичний, діяльнісний, міждисциплінарний, компетентнісний, суб'єктний, контекстний, рефлексивно-ресурсний), систему загальнопедагогічних (системності й цілісності, контекстно-професійної спрямованості, проблемності змісту, розвитку суб'єктності та врахування індивідуального досвіду, ресурсності, суб'єктної діяльності, аксіологічної зорієнтованості, зворотного зв'язку, інноваційності й варіативності) та специфічних (самодетермінації, самоактуалізації досвіду, адаптивності, самоорганізації, нейтралізації дисфункцій, самокорекції, рефлексивності, розвитку креативного мислення) принципів.

Складниками *змістово-контекстуального блоку* моделі є: контексти/площини самоорганізації; структура досліджуваного конструкта; нормативне забезпечення процесу підготовки; освітні компоненти; дидактичні й методичні елементи (програми, силабуси, підручники, навчально-методичні посібники, навчально-методичні комплекси тощо).

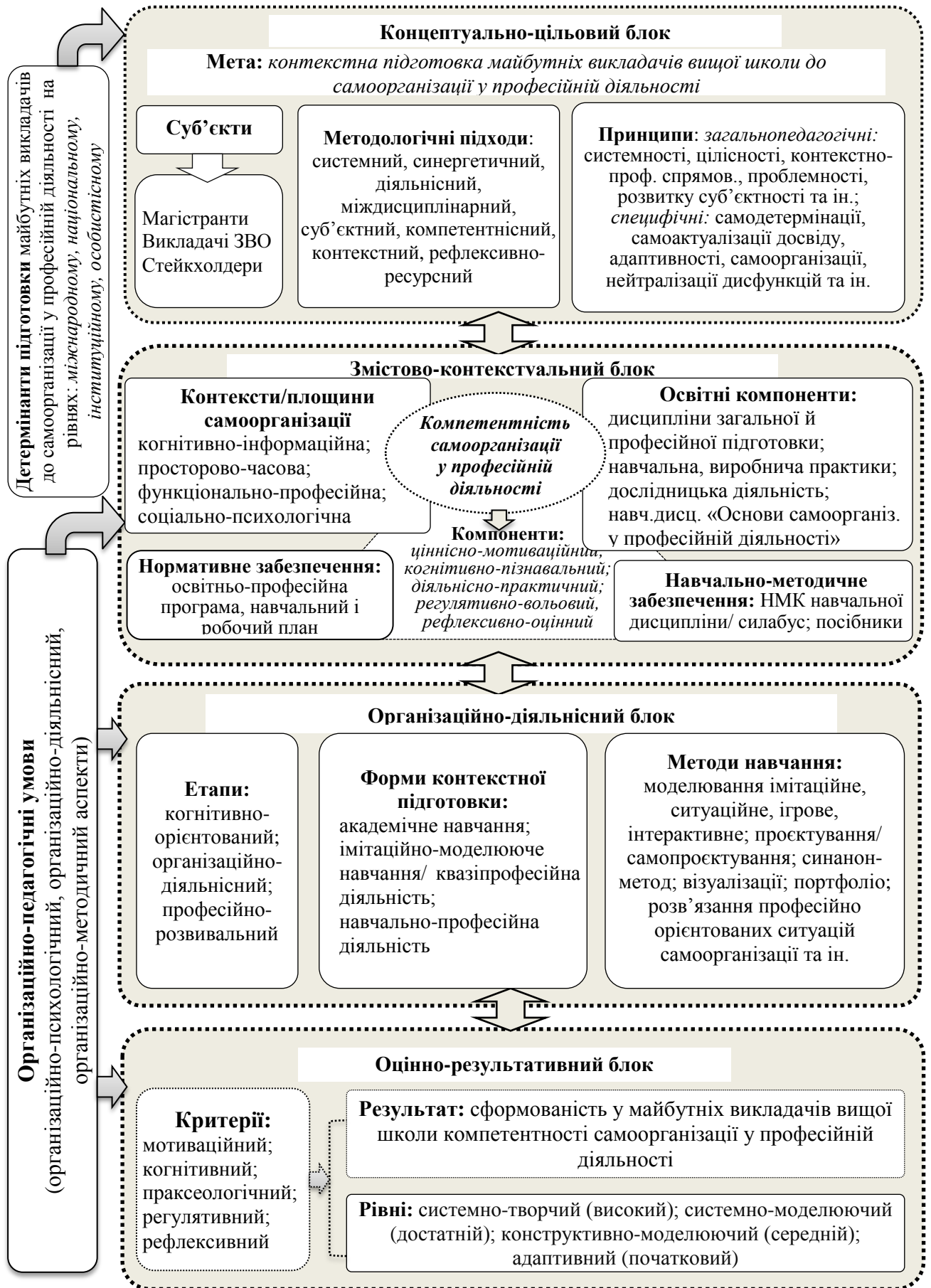

Рис. 1. Модель контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності

Організаційно-діяльнісний блок моделі вміщує організаційно-педагогічні умови та опис організаційно-педагогічного інструментарію реалізації методики контекстної підготовки магістрантів до самоорганізації у професійній педагогічній діяльності.

В *оцінно-результативному* блоці представлено результат, який вимірюється за визначеними критеріями та проявляється у майбутніх фахівців відповідним рівнем сформованості компетентності самоорганізації.

Розроблена модель є ідеальним образом динамічної системи, усі складники якої є взаємопов'язаними, взаємообумовленими, функціональними, підпорядкованими реалізації визначених педагогічних завдань щодо формування у майбутніх викладачів вищої школи компетентності самоорганізації у професійній діяльності.

У четвертому розділі – **«Методична система контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності»** – обґрунтовано організаційно-педагогічні засади розроблення змісту, форм і методів контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності; розкрито її контекстно-змістові основи; спроектовано зміст навчання на засадах контекстного підходу; розроблено відповідне методичне забезпечення.

Методична система контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи розглядається як складне динамічне утворення системного типу, елементи якого (зміст (освітньо-професійна програма, навчальні та робочі плани, навчальні програми), методи, форми, засоби) у своїх взаємозв'язках та взаємозумовленості забезпечують формування такої інтегративної якості, як компетентність самоорганізації. Методичну систему презентовано єдністю таких складників: *теоретично-методичного підґрунтя*, що вміщує методичне забезпечення процесу контекстної підготовки (освітньо-професійна програма, навчальні й робочі програми, силабуси навчальних дисциплін, інструктивно-методичні матеріали, посібники, кейси (професійно орієнтовані ситуації самоорганізації)); *організаційно-педагогічних інструментів* (форми, методи); *методикою реалізації*, яка представлена суб'єктно-рефлексивною і контекстно-проектувальною стратегіями.

Визначено організаційно-педагогічні засади проектування змісту, форм і методів контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності як підґрунтя побудови цілісного педагогічного процесу на контекстній основі з метою успішного формування загальних і професійних компетентностей, зокрема й компетентності самоорганізації.

Зазначено, що проектування змісту, форм і методів контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності

передбачає такі дії: якісно-аналітичні процедури розроблення змістово-методичних основ (аналіз соціального замовлення, запитів ринку праці, нормативних документів, особистих потреб потенційних абітурієнтів та ін., прогнозування на їх основі результатів навчання й конструювання змісту освіти) та їх відображення в інформаційно-знакових моделях, якими є освітньо-професійні програми, навчальні (робочі) плани, силабуси навчальних курсів, навчальні та робочі програми, програми практик, посібники, методичні матеріали тощо.

Обґрунтовано контекстно-змістові основи підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності як інтегровану модель, ключовими елементами якої є такі індикатори освітньо-професійного середовища контекстного типу: *площини/контексти самоорганізації* у професійній діяльності (когнітивно-інформаційна, просторово-часова, функціонально-професійна, соціально-комунікативна); *діяльнісні модулі* (загальнометодологічний, конкретно-методологічний, теоретичний, практичний, соціальний), які відображають зміст підготовки фахівця; *форми навчальної діяльності* (навчальна/академічна, імітаційно-моделююча/квазіпрофесійна, навчально-професійна).

Практико-орієнтованою стратегією реалізації мети дослідження обрано контекстний підхід як освітню модель, у якій на науковій основі за допомогою всієї системи форм, методів та засобів послідовно проєктуються професійно орієнтовані ситуації самоорганізації, які відтворюють предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності здобувачів вищої освіти.

Професійно орієнтовані ситуації самоорганізації розглянуто як узагальнені знакові моделі предметного і соціального змісту професійно-педагогічної діяльності, які відображають проблеми соціально-комунікативної взаємодії, обміну соціальним досвідом суб'єктів освітньо-професійного середовища, професійної активності у межах виконання завдань і функцій професійної діяльності, розв'язання яких є засобом формування компетентності самоорганізації. Вони репрезентуються як система змодельованих умов, які спонукають і опосередковують активність магістрантів у предметно-інформаційному, соціально-комунікативному, просторово-часовому і функціонально-професійному контекстах.

За цілями діяльності виокремлено ситуації: *стратегічної* (визначення перспективних завдань професійної діяльності та їх розв'язання, наприклад, професійного саморозвитку); *тактичної* (здатність особистості фахівця успішно використовувати всю сукупність наявних способів і засобів діяльності для вирішення завдань професійної діяльності в змінюваних умовах); *оперативної* (щоденні дії для розв'язання окремих завдань, які вимагають швидкого реагування) самоорганізації. Моделювання і розв'язання таких

ситуації потребує залучення міжпредметних знань і навичок (філософських, педагогічних, методичних, дидактичних, правознавчих, інформаційно-комунікаційних тощо), а також використання аналітично-синтезуючого мислення.

Формування змісту контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності є системним процесом, який відбувається на рівнях: *теоретичного осмислення* та уявлення про самоорганізацію як систему, як процес самовпливу та цілеспрямовану дію для досягнення професійної ефективності; *проектування* змісту навчальної дисципліни, в якій комплексно відтворено теоретичні засади щодо самоорганізації у педагогічній діяльності викладача вищої школи; *конструювання* навчального матеріалу.

Основну смислову та інтегруючу роль у формуванні компетентності самоорганізації в професійній діяльності виконує навчальна дисципліна «Основи самоорганізації у професійній діяльності», інформаційний контент якої відображає комплекс необхідних знань щодо самоорганізації як процесу й особистісного інтегративного утворення та сукупність практичного матеріалу для формування умінь, навичок і досвіду самоорганізації магістранта у навчальній/навчально-професійній діяльності.

До методичного забезпечення включено навчально-методичний посібник «Основи самоорганізації у професійній діяльності», зміст якого репрезентовано відповідною теорією та проблемно-рефлексивними завданнями. Розгляд теоретичних положень посібника здійснюється: у контексті відображення специфіки професійної діяльності викладача; через практику аналізу педагогічних явищ і проблем, пов'язаних із самоорганізацією праці педагога. Дидактично-формувальну спрямованість має посібник-практикум «Професійно орієнтовані ситуації самоорганізації в діяльності викладача вищої школи», контент якого складають професійно орієнтовані, ймовірно прогнозовані ситуації самоорганізації у професійній діяльності. Розв'язання таких ситуацій спрямовується на стимулювання активності магістрантів у напрямі детального аналізу проблеми і самостійного пошуку інформації, необхідної для вирішення запропонованих завдань.

У п'ятому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності методики формування в майбутніх викладачів вищої школи компетентності самоорганізації у професійній діяльності»** – представлено програму організації експериментального дослідження та методику формування компетентності самоорганізації у професійній діяльності майбутніх викладачів вищої школи; презентовано результати кількісного та якісного аналізу експериментальної роботи.

Наукове дослідження проблеми контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності здійснювалося у період 2013-2020 рр. Загальна кількість респондентів, які взяли участь у різних етапах експериментальної роботи, склала 797 осіб, з них – 176 викладачів закладів вищої освіти та 621 студент магістратури (в тому числі 121 особа в експериментальній та 125 осіб у контрольній групах). Вибір і формування експериментальних і контрольних груп здійснювався з використанням Q-критерію Розенбаума.

Результати опитування викладачів засвідчили усвідомлення педагогами важливості сформованості належного рівня самоорганізації професійної діяльності (83,5 % осіб) і наявність пов'язаних із цим процесом утруднень: брак відповідних знань, недостатня розвиненість умінь планування діяльності, раціонального розподілу внутрішніх (особистісних) і зовнішніх ресурсів, саморефлексії, саморегулювання діяльності, встановлення пріоритетності завдань та ін. (79,5 %). Помітні ускладнення виявлено за показниками: самоконтроль дій у стресових ситуаціях – 40,2 % осіб, здатність делегувати/ відмовлятися від виконання завдання/ доручення – 49,4 % респондентів, своєчасність виконання професійних завдань/ доручень – 32,4 % осіб, планування форм і методів саморозвитку – 31,1% осіб. У здобувачів випускних курсів констатовано такі проблеми організаційного характеру: дезорганізованість у непередбачуваних ситуаціях (74,2 % осіб), непродуктивне витрачання часу в більшості ситуацій (61,2 % осіб), несистемність планування (55,0 % осіб) тощо. Виявлено також несистематичність рефлексивного аналізу, труднощі з упорядкуванням власної діяльності, недостатню сформованість умінь прогнозувати і конкретизувати пов'язані з професійною діяльністю цілі та ін.

На констатувальному етапі експерименту досліджено рівні сформованості компетентності самоорганізації у магістрантів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» («Педагогіка вищої школи») на основі встановлених критеріїв та системи методів і методик: методика вивчення мотивації до досягнення успіху Т. Елерса (модифікація А. Грецова); тест-опитувальник мотивації успіху чи невдачі А. Реана; шкала самоефективності Р. Шварцнера, М. Єрусалема (адаптація В. Ромека); самосертифікаційний опитувальник «Сформованість здатностей до самоорганізації у навчальній/ професійній діяльності»; опитувальний лист «Самоорганізація у професійній педагогічній діяльності: сутність, психологічні механізми, методи»; продукти діяльності магістрантів (щоденні та перспективні плани, програми саморозвитку); опитувальник самоорганізації діяльності (О. Мандрикова); методика «Самоменеджмент: ефективність застосування у своїй роботі» (М. Лукашевич); самооцінка психологічної адаптивності (Н. Фетіскін, В. Козлов, Г. Мануйлов);

методика «Схильність педагога до творчого саморозвитку» (І. Нікішина); шкала внутрішньої сутності, сильних інших і випадку (Х. Левенсон); методика «Стиль саморегуляції поведінки» (В. Моросанова); аркуш рефлексивного самоаналізу; опитувальник «Диференційний тип рефлексії» (Д. Леонтьєв, О. Лаптева, Є. Осін, А. Саліхова); методика визначення рівня рефлексивності (А. Карпов); методика визначення рівня педагогічної рефлексії (О. Калашников) та ін. Зафіксовано, що переважна більшість магістрантів характеризується конструктивно-моделюючим (37,3% у ЕГ, 36,8% у КГ) та адаптивним (14,0% у ЕГ, 14,4% у КГ) рівнями сформованості компетентності самоорганізації, що надало підстави для визначення напрямів експериментальної роботи, розробки відповідної моделі, проєктування методичної системи реалізації моделі контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності та методики формувальних дій, представленої суб'єктно-рефлексивною і контекстно-проєктувальною стратегіями.

З метою формування у майбутніх викладачів вищої школи компетентності самоорганізації у професійній діяльності умовно виокремлено три етапи (когнітивно-орієнтований, організаційно-діяльнісний, професійно-розвивальний), визначено мету, форми педагогічної діяльності, методи та засоби її реалізації на кожному з етапів.

Когнітивно-орієнтований етап методики формування компетентності самоорганізації, який умовно співвідноситься із стадією адаптації магістрантів у освітньому середовищі закладу вищої освіти (орієнтовно I семестр магістратури, академічне навчання), спрямований на усвідомлення здобувачами освіти значущості процесу самоорганізації у досягненні ефективності професійної діяльності, доцільному використанні особистісних ресурсів, дотриманні оптимального балансу між професійною діяльністю і відпочинком, запобіганні професійному вигоранню, формуванні потреби в засвоєнні знань і розвитку вмінь самоорганізації у професійній діяльності.

Для реалізації мети було використано відповідні форми (настановча сесія, лекція-візуалізація, проблемна лекція, практичні заняття, консультації, самостійна робота), методи (мотивування, саморефлексія, визначення актуальних особистих потреб, прогнозування, проєктування індивідуальної стратегії дій тощо) та засоби (навчальні дисципліни загальної та професійної підготовки, освітнє середовище закладу вищої освіти, посібники, дидактичні матеріали та ін.).

Організаційно-діяльнісний етап методики формувальних дій орієнтовно триває впродовж I-II семестрів навчання (формою його відображення є імітаційно-моделююче навчання) і має на меті засвоєння здобувачами системи знань, прогнозувальних, проєктувальних, конструювальних, організаційних,

комунікативних, регулятивних, рефлексивних умінь, розвиток здатності до самоорганізації у навчальній/ навчально-професійній діяльності.

Формування компетентності самоорганізації майбутніх викладачів вищої школи відбувається: під час вивчення навчальних дисциплін професійної підготовки («Теорія і практика вищої професійної освіти», «Методика викладання у вищій школі», «Основи педагогічної творчості», «Моделювання діяльності фахівця», «Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівця», «Технології здоров'язбереження у діяльності викладача», «Технології розвитку обдарованої особистості» та ін.) за інтегруючої ролі навчальної дисципліни «Основи самоорганізації у професійній діяльності»; у процесі дослідницького пошуку.

Професійно-розвивальний етап реалізації методики формування компетентності самоорганізації, формою відображення якого є навчально-професійна діяльність у контекстній підготовці, умовно триває впродовж II-III семестрів навчання. Його метою є формування у майбутніх викладачів досвіду самоорганізації у межах навчальної/ навчально-професійної діяльності, навчальної й виробничої практик в освітньо-професійному середовищі закладу вищої освіти, обґрунтування й часткова реалізація індивідуальної стратегії самоорганізації.

Формувальна робота на організаційно-діяльнісному та професійно-розвивальному етапах скеровувалася у напрямі: підвищення рівня сформованості визначених компонентів компетентності самоорганізації (ціннісно-мотиваційного, когнітивно-пізнавального, діяльнісно-практичного, регулятивно-вольового, рефлексивно-оцінного); формування у здобувачів ціннісного ставлення та потреби її розвитку на основі рефлексивного мислення, активізації внутрішнього потенціалу і психологічних механізмів самоорганізації особистості (самоаналізу, саморефлексії, самоактуалізації, саморегулювання та ін.); сприяння суб'єктному включенню магістрантів у активну діяльність на основі контекстного підходу та розширення у них досвіду самоорганізації. Важливими умовами реалізації методики формування компетентності самоорганізації у майбутніх викладачів визначено моделювання предметного і соціального контексту майбутньої професійної діяльності у межах освітнього середовища закладу вищої освіти, а також інтегрованого застосування контекстно-професійних форм, методів навчання і спеціально розроблених завдань (рис. 2).

Система лекцій (проблемних, з елементами діагностики, фрагментами дискусії, з рефлексивно-тренувальними елементами), практичних занять, виконання групової /індивідуальної проєктної роботи, творчих завдань у межах вивчення навчальних компонентів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» скеровувалися на управління процесом розвитку особистості

майбутнього викладача вищої школи, актуалізацію його творчих задатків, формування умінь самоорганізації.

Рис. 2. Структурно-логічна схема методики формування компетентності самоорганізації на формувальному етапі експериментальної роботи

Інтегровально-координувальну роль у системі навчальних компонентів освітньої програми підготовки здобувачів відіграє навчальна дисципліна «Основи самоорганізації у професійній діяльності», програма вивчення якої зорієнтована на: формування здатності до конструктивного і нестандартного вирішення проблемних особистих або професійних ситуацій з урахуванням соціальних цінностей; розвиток варіативності дій, умінь прогнозування результатів своєї діяльності; формування психологічної готовності до систематичної самоосвіти і самовиховання. Система практичних завдань у межах вивчення навчального курсу характеризується наявністю рефлексивної, аналітичної складової: аналіз студентами особистісних характеристик, ставлень, цінностей; визначення біоритмів і побудова графіка власної працездатності; усвідомлення особистих потреб, встановлення цілей і планування шляхів їх реалізації; укладання рейтингу найтипівіших життєвих і можливих професійних ситуацій, які потребують умінь самоорганізації; розроблення програми саморозвитку (самовиховання/ самоосвіти); підбір і

застосування методів самомотивування тощо. Практичні заняття вміщували також елементи тренінгу.

Результатом упровадження методичної системи реалізації моделі контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності є позитивна динаміка компетентності самоорганізації в експериментальних групах. Відбулося зростання показників за системно-творчим (з 14,9 % до 29,7 % осіб), системно-моделюючим (з 33,9 % до 46,3 % осіб) та зниження за конструктивно-моделюючим (з 37,2 % до 21,5 % осіб) і адаптивним (з 14,0 % до 2,5 % осіб) рівнями. У магістрантів контрольних груп такі зміни є неістотними: зафіксовано зростання показників за системно-творчим рівнем з 15,2 % до 16,8%, системно-моделюючим – з 33,6 % до 36,0 % осіб, зниження показників за конструктивно-моделюючим рівнем з 36,8 % до 36,0 % та адаптивним – з 14,4 % до 11,2 % осіб (табл. 1).

Таблиця 1

Показники сформованості компетентності самоорганізації майбутніх викладачів вищої школи у професійній діяльності

Рівні сформованості	До початку експерименту				Наприкінці експерименту					
	ЕГ		КГ		ЕГ			КГ		
	абс.	%	абс.	%	абс.	%		абс.	%	
Адаптивний (початковий)	17	14,0	18	14,4	3	2,5	-11,5	14	11,2	-3,2
Конструктивно-моделюючий (середній)	45	37,2	46	36,8	26	21,5	-15,7	45	36,0	-0,8
Системно-моделюючий (достатній)	41	33,9	42	33,6	56	46,3	+12,4	45	36,0	+2,4
Системно-творчий (високий)	18	14,9	19	15,2	36	29,7	+14,8	21	16,8	+1,6
Усього	121	100	125	100	121	100		125	100	

Статистичну значущість змін в експериментальних групах виявлено за допомогою λ -критерію Колмогорова-Смирнова та ϕ^* -критерію Фішера. Встановлено, що $\phi^*_{emp}(3,85) > \phi^*_{кр}(2,31)$ для коефіцієнта значущості 0,01, що підтвердило припущення про не випадковість вищих показників рівнів сформованості компетентності самоорганізації майбутніх викладачів вищої школи в експериментальних групах порівняно з контрольними та прогнозованість позитивного результату завдяки реалізації в освітньому процесі спроектованої методичної системи.

Порівняльна діагностика засвідчила зростання рівнів сформованості всіх компонентів компетентності самоорганізації в експериментальних групах унаслідок спеціально розробленої системи форм, методів, засобів навчання як інструментарію педагогічного впливу на ціннісно-смыслову діяльність особистісних структур свідомості магістрантів (суб'єктність, рефлексивність, критичність, мотивованість тощо) та діяльнісно-практичну сферу з метою

вироблення практичних умінь самоорганізації, формування яких відбувається за умови мобілізації власних зусиль та активності магістранта.

За результатами дослідження зроблено узагальнення щодо використання його результатів за теоретичним, організаційно-методичним, організаційно-адміністративним рівнями професійної підготовки фахівців, що уможливило системне охоплення досліджуваної проблеми як суспільного, освітнього та культурного явища. Надано рекомендації про напрями його впровадження, а саме: урізноманітнення організаційних форм і методів професійної підготовки фахівців; розроблення індивідуальних стратегій навчання, що включає цілевизначення, проєктування та конструювання особистого просування у навчальній діяльності, поєднання активного навчання та індивідуальної форми підготовки; адаптація студентів до процесу навчання, практичної діяльності, до контекстних умов освітньо-професійного середовища; пошук стратегій особистого саморозвитку, особистісно-професійного самовдосконалення, самозростання, вибору шляхів вирішення різноманітних педагогічних проблем.

ВИСНОВКИ

У дисертації в методологічному, теоретичному та методичному аспектах наведено узагальнення і запропоноване нове вирішення наукової проблеми контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності як системи професійно-спрямованих навчально-виховних заходів у загальній системі професійної підготовки, зорієнтованих на успішну адаптацію майбутніх фахівців у нових умовах діяльності, ефективну самореалізацію та продуктивну діяльність у професійному середовищі.

Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети і розв'язання поставлених завдань та дали підстави для таких висновків.

1. На основі аналізу науково-теоретичного доробку та емпіричного досвіду щодо контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності доведено, що цілісність її розгляду забезпечується комплексним застосуванням сукупності методологічних підходів, зокрема, системного, синергетичного, діяльнісного, міжпредметного, суб'єктного, компетентнісного, контекстного та рефлексивно-ресурсного, як наукової основи визначення стратегії й тактики дослідження, формування змісту навчання, форм і методів розв'язання дослідницьких завдань. Спроектовано концептуально-теоретичну модель дослідження проблеми контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності (методологічно-цільовий, теоретико-контекстуальний, концептуально-проєктивний, організаційно-методичний, результативно-прогностичний блоки), яка в сукупності з обраними методологічними підходами та принципами забезпечує можливість визначити логіку,

послідовність етапів дослідницької роботи та використати відповідний комплекс методів на кожному із них.

Узагальнено теоретичні підходи, напрями, контексти розгляду проблеми самоорганізації викладача вищої школи у професійній діяльності, встановлено багатоаспектність наукових напрямів у соціально-філософських науках та теорії й методиці професійної педагогічної підготовки у вищій школі, різноманіття підходів до встановлення сутності, суб'єктів та результату сформованої/розвиненої самоорганізації.

Означено сутність поняття «*самоорганізація викладача вищої школи у професійній діяльності*» як свідомого процесу цілеспрямованих дій педагога на основі цілей і цінностей самокерування, організації, самовдосконалення, здійснюваного системою інтелектуальних, прогностично-проектувальних, мотиваційних, рефлексивних, вольових дій і спрямованого на вирішення завдань раціональної організації праці та ефективного виконання професійних педагогічних завдань.

2. У результаті аналізу наукових праць, документів у галузі вищої освіти виявлено детермінанти контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності на *міжнародному* (інтеграція у світовий освітній і науковий простір), *національному* (забезпечення якості і стійких інституційних зв'язків системи вищої освіти та ринку праці), *інституційному* (модернізація змісту підготовки конкурентоспроможного фахівця та професійної діяльності викладача вищої школи), *особистісному* (професійний розвиток персоналу вищої школи) рівнях.

Схарактеризовано специфіку змісту діяльності, умов, психологічні особливості праці викладача закладу вищої освіти як складноорганізованої, поліфункціональної системи, що включає різні види теоретичної та практичної діяльності, які розрізняються за формами, змістом, способами здійснення, функціональною спрямованістю, що потребує сформованості в нього професійної гнучкості й високого рівня самоорганізації. Аргументовано, що професійна діяльність викладача вищої школи є безперервним процесом його самоорганізації, якому властиві відкритість, нерівномірність, нелінійність, усвідомленість, індивідуальність, самокерованість, рефлексивність.

Конкретизовано сутність *контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності* як системи педагогічно впорядкованих, професійно спрямованих освітніх заходів, зміст яких відображає контексти майбутньої професійної діяльності й зорієнтованість на засвоєння магістрантами сукупності необхідних компетентностей, у тому числі компетентності самоорганізації, що забезпечує успішну інтеграцію фахівців у професійне середовище.

Визначено ознаки контекстно-професійної спрямованості вітчизняних і зарубіжних освітніх програм підготовки майбутніх викладачів (міждисциплінарність, контекстуальність, варіативність, відображення у змісті навчально-педагогічної, методичної, організаційної, дослідницької складових викладацької діяльності; зорієнтованість на поглиблення компетенцій планування, проведення, аналізу навчальних занять, набуття дидактичних навичок викладання, моделювання, педагогічної діагностики, самооцінювання) та виявлено недостатню представленість навчальних курсів і тематики в них, пов'язаної із питаннями формування в майбутніх фахівців компетентності самоорганізації.

3. Розроблено концепцію контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності, яка є складною, цілеспрямованою, динамічною системою фундаментальних знань про її сутність, зміст, особливості, теоретичний виклад якої вміщує обґрунтування загальної методології, цілей, завдань, принципів, технологічного і методичного забезпечення процесу її формування у майбутніх фахівців.

Теоретично обґрунтовано модель контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності як цілісну систему взаємообумовлених і взаємопов'язаних структурних блоків і компонентів: концептуально-цільового, змістово-контекстуального; організаційно-діяльнісного, оцінно-результативного, підпорядкованих реалізації визначених педагогічних завдань щодо формування компетентності самоорганізації у професійній діяльності.

4. Визначено структуру компетентності самоорганізації майбутніх викладачів вищої школи як сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонентів: ціннісно-мотиваційного, когнітивно-пізнавального, діяльнісно-практичного, регулятивно-вольового, рефлексивно-оцінного. Відповідно до структури досліджуваного конструкта з'ясовано: критерії та показники (мотиваційний; когнітивний, праксеологічний, регулятивний, рефлексивний); рівні (системно-творчий (високий), системно-моделюючий (достатній), конструктивно-моделюючий (середній), адаптивний (початковий)) компетентності самоорганізації.

5. Спроектовано *методичну систему контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи* до самоорганізації у професійній діяльності як складне динамічне утворення системного типу, елементами якої визначено: теоретично-методичне підґрунтя, що вміщує методичне забезпечення (освітньо-професійна програма, навчальні й робочі програми, силабуси, інструктивно-методичні матеріали, посібники, кейси (професійно орієнтовані ситуації самоорганізації)); організаційно-педагогічні інструменти (форми, методи); методику реалізації,

яка представлена суб'єктно-рефлексивною і контекстно-проектувальною стратегіями.

Змодельовано професійно орієнтовані ситуації самоорганізації як систему умов, які відтворюють предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності, спонукають й опосередковують активність магістрантів у когнітивно-інформаційному, соціально-психологічному, просторово-часовому і функціонально-професійному контекстах. Виокремлено етапи методики формування у майбутніх викладачів вищої школи компетентності самоорганізації у професійній діяльності (когнітивно-орієнтований, організаційно-діяльнісний, професійно-розвивальний) та визначено мету, форми педагогічної діяльності, методи і засоби реалізації на кожному з них.

6. Експериментально перевірено ефективність методики формування в майбутніх викладачів вищої школи компетентності самоорганізації у професійній діяльності. Застосування діагностичного комплексу засвідчило позитивну динаміку досліджуваної компетентності, якісні зміни в структурі якої відображено сформованістю мотиваційно-ціннісної, когнітивно-пізнавальної, діяльнісно-практичної, регулятивно-вольової та рефлексивно-оцінної сфер, а також спрямованістю та активністю магістрантів у напрямі самозростання і самовдосконалення. З'ясовано, що компетентність самоорганізації в експериментальних групах зросла на системно-творчому рівні на 14,8% та системно-моделюючому – на 12,4%, у контрольних групах – на 1,6% та 2,4% відповідно. Застосовані статистичні методи (критерій Фішера ϕ^* та λ -критерій Колмогорова-Смирнова) підтвердили ефективність методики формування роботи та достовірність отриманих результатів.

Доведено, що обрані методи стали універсальним способом відтворення контекстів професійної педагогічної діяльності та ситуацій самоорганізації. Використання методів ситуативного моделювання, розв'язання професійно орієнтованих ситуацій самоорганізації, навчального проектування, рефлексивного самопроектування, організаційно-діяльнісної гри, методів самоорганізації (рефреймінгу, «30 секунд», «помідора», хронометражу, АВС, гнучкого і жорсткого планування, ін.) сприяло: формуванню системи знань, умінь самоорганізації у професійній діяльності (інтелектуальних, організаційних, проєктивних, рефлексивних, регулятивних); розвитку відповідних якостей і здібностей магістрантів; формуванню досвіду самоорганізації (розв'язання професійно орієнтованих ситуацій самоорганізації; моделювання контексту професійної діяльності, рефлексивна оцінка поставлених завдань і внутрішніх ресурсів власної особистості та ін.). Суб'єктно-рефлексивна та контекстно-проектувальна стратегії методики формування роботи забезпечували: проблемність педагогічних завдань; активне включення магістрантів у процеси самоорганізації під час навчальної,

імітаційно-моделюючої, навчально-професійної діяльності; активізацію самостійної участі у здійсненні внутрішніх самопроцесів (саморефлексії, цілевизначення, самопланування, самоактуалізації, самодіяльності, саморегуляції, самоконтролю, самомотивації) під час навчання і практик; поглиблення досвіду самоорганізації у вирішенні завдань педагогічної діяльності.

7. Розроблено навчально-методичне забезпечення контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності, що вміщує освітньо-професійну програму підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» («Педагогіка вищої школи»), програми навчальної та виробничої практик, навчальних дисциплін «Основи самоорганізації у професійній діяльності», «Моделювання освітньої та професійної підготовки фахівця», силабуси, навчально-методичне забезпечення лекцій; інструктивно-методичні матеріали до практичних занять. Підготовлено посібники «Основи самоорганізації в професійній діяльності», «Професійно орієнтовані ситуації самоорганізації в діяльності викладача вищої школи» для здійснення науково-методичного супроводу процесу підготовки.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації професійній діяльності. Подальшими науковими пошуками можуть стати: проблеми неперервної контекстної підготовки майбутніх бакалаврів, магістрів до професійної самоорганізації; підвищення кваліфікації викладачів та управлінського персоналу щодо вдосконалення у них компетентності самоорганізації; порівняльний аналіз зарубіжних і вітчизняних практик підготовки викладачів вищої школи. Потребує наукового обґрунтування пошук контекстно спрямованих методик підготовки майбутніх викладачів до самоорганізації й самопроектування фахового розвитку, а також розроблення дидактичного, науково-методичного, інформаційного і комп'ютерного супроводу процесу самоорганізації здобувачів в умовах дистанційного та змішаного навчання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких відображені основні наукові результати дисертації

1. Мирончук, Н. М., 2020. *Контекстна підготовка майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності: теорія і практика*: монографія. Житомир: Вид. О. О. Євенок. 400 с.

2. Мирончук, Н. М., 2018. Професійна діяльність викладача вищої школи: суспільні виклики та проблеми змісту підготовки. В: О. А. Дубасенюк, ред. *Професійна освіта: андрагогічний підхід*: монографія. Житомир: Вид. О. О. Євенок, с. 146–172.

3. Мирончук, Н. М., 2016. Проблемно-ситуаційний підхід як основа контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності. В: О. А. Дубасенюк, ред. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання*: монографія. Житомир: Вид-во «Рута», с. 254–261.

4. Мирончук, Н. М., 2020. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб самоорганізації суб'єктів освітнього процесу. *Інформаційні технології і засоби навчання*, Т.75, №1, с. 202–211.

5. Мирончук, Н. М., 2020. Проєктування організаційно-педагогічних умов контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, № 71, Т.2, с. 162–167.

6. Мирончук, Н. М., 2019. Дослідження рівня сформованості діяльнісно-практичного компонента готовності майбутніх викладачів закладів вищої освіти до самоорганізації у професійній діяльності. *Нові технології навчання*, вип. 92, с. 210–215.

7. Мирончук, Н. М., 2019. Контекстно-професійна спрямованість змісту освітніх програм підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури. *Проблеми освіти*, вип. 92, с. 57–62.

8. Мирончук, Н. М., Макаревич О., 2019. Research of Volitional Efforts in a Structure of a Regulatory-Volitional Component of Readiness to Self-Organization in Professional Activity of a Future Lecturer in Higher Education. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, вип. № 1 (96), с. 26–32.

9. Мирончук, Н. М., 2018. Формування умінь самоорганізації науково-дослідницької діяльності магістрантів на засадах ергономічного підходу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, вип. №4 (95), с. 103–107.

10. Мирончук, Н. М., 2018. Критерії та показники сформованості у майбутніх викладачів вищої школи готовності до самоорганізації у професійній діяльності. *Проблеми освіти*, вип. 90, с. 173–178.

11. Мирончук, Н. М., 2018. Самомотивація як складова самоорганізації викладача у професійній діяльності. *Проблеми освіти*, вип. 88 (Ч.2), с. 65–74.

12. Мирончук, Н. М., 2017. Соціокультурні детермінанти модернізації змісту підготовки майбутнього викладача вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності. *Українська полоністика*, вип. 14, с. 100–107.

13. Мирончук, Н. М., 2017. Погляди В. Сухомлинського щодо організації професійно-педагогічної діяльності та особистісної самоорганізації педагога. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, вип. 5 (91), с. 67–71.

14. Мирончук, Н. М., 2017. Застосування методу проєктів у підготовці майбутніх викладачів до самоорганізації в професійній діяльності. *Проблеми освіти*, вип. 87, с. 191–196.

15. Мирончук, Н. М., 2017. Моделювання основ контекстної підготовки студентів магістратури до професійно-педагогічної діяльності. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, вип. №2 (88), с. 186–190.

16. Мирончук, Н. М., 2016. Контекстна підготовка майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності на засадах проблемно-ситуаційного підходу. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*, вип. 11, с. 15–20.

17. Мирончук, Н. М., 2016. Контекстна підготовка майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, вип. 4 (86), с. 91–94.

18. Мирончук, Н. М., 2016. Особливості формування змісту освітньої програми підготовки викладачів вищих навчальних закладів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, вип. 2 (84), с. 78–81.

19. Мирончук, Н. М., 2015. Цілі професійної діяльності в системі життєво важливих перспектив студентів магістратури. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, № 10 (54), с. 126–132.

20. Мирончук, Н. М., 2015. Специфіка змісту педагогічної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах першої половини ХІХ століття. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*, вип. 5, с. 33–39.

21. Мирончук, Н. М., 2015. Особливості праці викладача вищого навчального закладу в контексті самоорганізації його професійної діяльності. *Проблеми освіти*, вип. 85, с. 147–151.

22. Мирончук, Н. М., 2015. Самоорганізація професійної діяльності як основа професійного зростання викладача вищого навчального закладу. *Проблеми освіти*, вип. 84, с. 69–73.

23. Мирончук Н. М., 2015. Кваліфікаційні вимоги до викладачів вищих навчальних закладів як основа змісту освітньо-професійних програм підготовки фахівців. *Проблеми освіти*, вип. 82, с. 172–176.

24. Мирончук, Н. М., 2014. Гуманізація навчання і виховання як стратегічний напрямок діяльності вищої школи. *Нові технології навчання*, вип. 83, с. 178–182.

25. Мирончук, Н. М., 2013. Професійно-особистісний саморозвиток майбутнього педагога: сутнісні характеристики та шляхи формування. *Нові технології навчання*, вип. 76, с. 209–214.

26. Мирончук, Н. М., 2020. Дослідження рівня сформованості регулятивно-вольового компонента компетентності самоорганізації майбутніх викладачів вищої школи у професійній діяльності. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VIII (89), issue 221, с. 11–14.

27. Мирончук, Н. М., 2019. Магістерські програми професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи у зарубіжних університетах. *American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research*, № 2(13), с. 27–31.

28. Мирончук, Н. М., 2019. Дослідження рівня сформованості ціннісно-мотиваційного компонента готовності майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VII (83), issue 203, с. 27–30.

29. Мирончук, Н. М., 2018. Формування рефлексивно-оцінних умінь готовності майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності. *American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research*, №4 (11), с. 48–52.

30. Мирончук, Н. М., 2018. Особливості змісту підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» («Педагогіка вищої школи») в Україні. *Scientific Letters of Akademic Society of Michal Baludansky*, № 3, vol. 6, с. 99–103.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

31. Мирончук, Н. М., 2020. *Основи самоорганізації у професійній діяльності*: навч.-метод. посібн. Житомир: Вид. О. О. Євенок. 128 с.

32. Мирончук, Н. М., 2020. *Професійно орієнтовані ситуації самоорганізації у діяльності викладача вищої школи*: практикум. Житомир: Вид. О. О. Євенок. 40 с.

33. Мирончук, Н. М., Антонова, О. Є., Янович, Л. М., та Васільєва, Л. А., 2016. *Освітня програма: вимоги та методика розроблення*: метод. рекомендації [для викладачів ЖДУ ім. І. Франка]. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка. 60 с.

34. Мирончук, Н., 2017. Моделювання ситуацій самоорганізації у контекстній підготовці майбутніх викладачів вищої школи. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. Рівне: РДГУ, вип. 17 (60), с. 145–149.

35. Мирончук, Н. М., 2016. Педагогічний супровід майбутніх викладачів вищої школи у процесі професійної підготовки. *Нові технології навчання*, вип. 89. Ч. 2, с. 127–131.

36. Мирончук, Н. М., 2016. Педагогічні та психологічні чинники професійного здоров'я викладача вищої школи. *Проблеми освіти*, вип. № 86, с. 386–393.

37. Мирончук, Н. М., 2015. Роль планування в забезпеченні ефективності професійної діяльності викладача вищого навчального закладу. *Проблеми освіти*. Спецвипуск, № 85, с. 82–88.

38. Мирончук, Н. М., 2020. Магістерські та докторські програми підготовки викладачів вищої школи в США. В: *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конференції (23–24 квітня 2020 року, м. Суми)*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, с. 77–80.

39. Мирончук, Н., 2020. Підготовка майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності засобами професійно орієнтованих ситуацій. В: *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи: збірн. тез допов. I Всеукр. наук.-практ. конференції з міжнар. участю (10 квітня 2020 року, м. Запоріжжя)*. Запоріжжя: АА Тандем, с. 32–34.

40. Мирончук, Н., 2019. Особливості змісту програм підготовки викладачів вищої школи у зарубіжній практиці. В: *Proceedings of the 1 st International Symposium «Intellectual Economics, Management and Education», September 20, 2019*. Vilnius: Vilnius Gediminas Technical University, p. 197–199.

41. Мирончук, Н. М., 2019. Компетентнісні основи підготовки викладачів вищої школи на другому та третьому рівнях вищої освіти. В: *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конференції (16-17 квітня 2019 року, м. Суми)*. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, том 1, с. 111–114.

42. Мирончук, Н. М., 2018. Професійна самоорганізація викладача вищої школи у контексті ціложиттєвого навчання, [online]. В: S. Lukáčová, ed., O. Samoilenko, ed. *Pregraduálna príprava profesionálov v oblasti vzdelávania dospelých: zborn. príspevkov z medzinár. vedeckej konfer. konanej dňa 18 mája 2018 na Katedre andragogiky, Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove*. Prešov, p. 191–200.

43. Мирончук, Н., 2017. Трансформація функціонально-професійної ролі викладача вищої школи в умовах соціокультурних змін. В: *Митець – культура – виміри часу: міжнар. наукові читання 2017 р. в Музеї Б. Лятошинського в Житомирі: зб. статей*. Житомир: Вид. О. О. Євенок, с. 377–387.

44. Мирончук, Н. М., 2016. Проблемно-ситуаційний підхід у підготовці майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності. В: *Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Osiągnięcia naukowe, rozwój, propozycje» (Warszawa, 29.09.2016–30.09.2016)*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», s. 84–86.

45. Мирончук, Н. М., 2016. Профессиональная деятельность преподавателя высшей школы в условиях интеграционных образовательных процессов. В: *Митець – культура – виміри часу: міжнар. наукові чит. 2016 р. в музеї Лятошинського в Житомирі*: зб. статей. Житомир: Вид. О. О. Євенок, с. 296–308.

46. Мирончук, Н. М., 2016. Самоорганізаційні уміння як змістові конструкти професійних компетентностей майбутніх викладачів. В: *Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Priorytetowe obszary badawcze: od teorii do praktyki»* (Lublin, 30.05.2016–31.05.2016). Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», s. 85–87.

47. Мирончук, Н. М., 2016. Формування нормативного змісту підготовки викладача вищого навчального закладу на третьому рівні вищої освіти. В: *Теорія і практика професійної підготовки фахівців у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів*: зб. наук. праць. Житомир: ФОП Левковець, с. 212–216.

48. Мирончук, Н. М., 2015. Основні аспекти самоорганізації навчально-професійної діяльності майбутніх викладачів. В: *Професійна підготовка фахівців у системі неперервної освіти*: зб. наук. праць. Житомир: ФОП Левковець, с. 168–172.

49. Мирончук, Н. М., 2015. Змістові характеристики самоорганізації праці викладача вищого навчального закладу. В: *Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти*: зб. наук.-метод. праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 64–68.

50. Мирончук, Н. М., 2014. Кваліфікаційні вимоги до сучасного педагогічного працівника та шляхи його підготовки. В: *Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти*: зб. нак.-метод. праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 91–95.

51. Мирончук, Н. М., 2013. Завдання та зміст професійної підготовки сучасного фахівця в системі вищої освіти. В: *Магістратура в умовах євроінтеграційних процесів вищої школи*: зб. наук. праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 11–16.

52. Мирончук, Н. М., 2013. Контекстно-професійний зміст підготовки майбутніх педагогів у вищому навчальному закладі. В: *Підготовка педагогів до впровадження державних стандартів дошкільної та початкової освіти*: зб. наук.-метод. праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 442–446.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

53. Мирончук, Н. М., 2018. Контекстний підхід у підготовці студентів до професійної діяльності у зарубіжній педагогічній теорії. *Креативна педагогіка*, вип. 13, с. 95–101.

54. Мирончук, Н. М., 2017. Моделювання змісту педагогічної діяльності студентів магістратури у контекстно-професійній підготовці. *Андрагогічний вісник*, № 8, с. 88–95.

55. Мирончук, Н. М., 2017. Професійне вигорання викладача вищої школи: чинники, ознаки, способи протидії. В: О. А. Дубасенюк, ред. *Теоретичні і методичні засади розвитку і самовдосконалення особистості педагога-новатора в контексті модернізації нової української школи*: зб. наук.-метод. праць. Житомир: Вид. О. О. Євенок, с. 62–67.

56. Мирончук, Н. М., 2016. Стратегічні напрями професійної підготовки викладачів вищої школи в контексті інтеграційних освітніх процесів. *Андрагогічний вісник*, № 7, с. 130–138.

57. Мирончук, Н. М., 2016. Особистість педагога у контексті освітніх ідей Івана Франка. В: *Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення*: зб. наук. праць. Житомир: ФО-П Левковець Н. М., с. 273–277.

58. Мирончук, Н. М., 2015. Проблеми трудоголізму та презентеїзму як деструктивні професійні деформації. *Андрагогічний вісник*, № 6, с. 110–117.

59. Мирончук, Н. М., 2014. Основні напрями підготовки сучасного фахівця у системі вищої освіти. *Андрагогічний вісник*, № 5, с. 126–132.

60. Мирончук, Н. М., 2013. Стажування як форма підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. *Андрагогічний вісник*, № 4, с. 64–69.

АНОТАЦІЇ

Мирончук Н. М. Теоретичні і методичні основи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації в професійній діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2020.

У дисертації на методологічному, теоретичному та методичному рівнях досліджено проблему контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності. Спроектовано концептуально-теоретичну модель дослідження проблеми, виявлено детермінанти її розгляду на міжнародному, національному, інституційному, особистісному рівнях. З'ясовано сутність і специфіку самоорганізації майбутніх викладачів вищої школи у професійній діяльності; охарактеризовано структуру компетентності самоорганізації, уточнено критерії, показники, рівні її сформованості. Обґрунтовано, упроваджено й експериментально доведено ефективність методичної системи контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності та спроектованої

методичної системи її реалізації. Розроблено навчально-методичне забезпечення контекстної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності (освітньо-професійну програму підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» (Педагогіка вищої школи), програми навчальних дисциплін, практик, посібники, навчально-методичні комплекси).

Ключові слова: майбутній викладач вищої школи, самоорганізація, професійна діяльність, самоорганізація у професійній діяльності, компетентність самоорганізації у професійній діяльності, контекстна підготовка, модель контекстної підготовки, концептуально-теоретична модель, методична система.

Мирончук Н. Н. Теоретические и методические основы контекстной подготовки будущих преподавателей высшей школы к самоорганизации в профессиональной деятельности. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2020.

В диссертации на методологическом, теоретическом и методическом уровнях исследовано проблему контекстной подготовки будущих преподавателей высшей школы к самоорганизации в профессиональной деятельности. Разработана концептуально-теоретическая модель исследования проблемы как логически-последовательная система определенных методологических подходов, задач и методов исследовательской деятельности в рамках спроектированных структурно-логических компонентов: методологически-целевого, теоретико-контекстуального, концептуально-проективного, организационно-методического, результативно-прогностического. Обоснованы системный, синергетический, деятельностный, межпредметный, субъектный, компетентностный, контекстный, рефлексивно-ресурсный методологические подходы как научная основа определения стратегии и тактики исследовательской деятельности, формирования содержания подготовки, выбора форм и методов решения исследовательских задач.

Выявлены детерминанты контекстной подготовки будущих преподавателей высшей школы на международном, национальном, институциональном, персональном уровнях и определена роль преподавателя высшей школы как субъекта самоорганизации в профессиональной деятельности. Раскрыты специфика содержания деятельности, психологические

особенности труда преподавателя высшей школы. Аргументировано, что самоорганизация преподавателя высшей школы есть полифункциональным, осознанным, интегративным, индивидуальным, нелинейным, рефлексивным, самостоятельным процессом.

Раскрыты сущность и специфика самоорганизации как интегративной метасистемы, включающей индивидуально-личностный и деятельностно-процессуальный компоненты. Проанализированы контекстно-содержательные основы образовательно-профессиональных программ подготовки будущих преподавателей высшей школы в отечественной и зарубежной практике. Раскрыты содержательные характеристики, структура компетентности самоорганизации (ценностно-мотивационный, когнитивно-познавательный, деятельностно-практический, регулятивно-волевой, рефлексивно-оценный компоненты), уточнены критерии, показатели, уровни ее сформированности в будущих преподавателей высшей школы.

Теоретически обоснована модель контекстной подготовки будущих преподавателей высшей школы к самоорганизации в профессиональной деятельности как целостная система взаимосвязанных структурных компонентов: концептуально-целевого, содержательно-контекстуального, организационно-деятельностного, оценно-результативного; экспериментально обоснована эффективность спроектированной методической системы ее реализации с целью формирования ценностно-мотивационного, когнитивно-познавательного, деятельно-практического, регулятивно-волевого, рефлексивно-оценочного компонентов компетентности самоорганизации. Описаны методы работы в рамках внедрения субъектно-рефлексивной и контекстно-проектировочной стратегии, которые стали универсальным средством отображения контекстов профессиональной педагогической деятельности и ситуаций самоорганизации.

Выделены этапы реализации методики формирования компетентности самоорганизации (когнитивно-ориентированный, организационно-деятельностный, профессионально-развивающий) и определены цель, формы, методы и средства педагогической деятельности на каждом из них. В работе представлены методы экспериментальной работы: ситуативного моделирования, учебного проектирования, рефлексивного самопроектирования, решения профессионально ориентированных ситуаций, организационно-деятельностная игра, синанон-метод, методы самоорганизации и др. Раскрыта интеграционно-координирующая роль учебной дисциплины «Основы самоорганизации в профессиональной деятельности» в системе учебных компонентов образовательной программы подготовки будущих преподавателей высшей школы.

Разработано учебно-методическое обеспечение (образовательно-профессиональная программа подготовки магистров специальности 011 «Образовательные, педагогические науки» (Педагогика высшей школы), программы учебных дисциплин, практик, пособия, учебно-методические комплексы) для осуществления научно-методического сопровождения контекстной подготовки будущих преподавателей высшей школы к самоорганизации в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: будущий преподаватель высшей школы, самоорганизация, профессиональная деятельность, самоорганизация в профессиональной деятельности, компетентность самоорганизации в профессиональной деятельности, контекстная подготовка, модель контекстной подготовки, концептуально-теоретическая модель, методическая система.

Myronchuk N. M. Theoretical and methodical bases of contextual training of future lecturers in higher education to self-organization in professional activity. – Qualifying scientific work, manuscript.

The thesis for the Doctor Degree of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, 2020.

In the dissertation at the methodological, theoretical and methodical levels the problem of contextual training of future lecturers in higher education to self-organization in professional activity is investigated. The conceptual-theoretical model of a problem research is projected. The determinants of consideration of a research problem at the international, national, institutional, personal levels are revealed. The essence and specific of self-organization of future lecturers in higher education in professional activity are clarified. The structure of competence of self-organization is characterized; criteria, indicators, levels of its formation are specified. The effectiveness of the designed methodical system of contextual training of future lecturers in higher education to self-organization in professional activities are substantiated, implemented and experimentally proven. Educational and methodical support of contextual training of future lecturers in higher education to self-organization in professional activity (educational-professional training program for masters of specialty 011 «Educational, pedagogical sciences» (Higher school pedagogy), programs of disciplines, practices, manuals, educational and methodical complexes) is designed.

Key words: future lecturer in higher education, self-organization, professional activity, self-organization in professional activity, competence of self-organization in professional activity, contextual training, model of contextual training, conceptual-theoretical model, methodical system.